

ANNEX 1 Introducció i explicació de les propostes destinades a preservar la biodiversitat (arbres d'interès, bardisses, basses, elements arquitectònics)

El poble de Begues es troba integrat en una matriu natural molt complexa i de gran interès. Al mig d'un gran poliè d'origen càrstic, i sobre terrenys sedimentaris fèrtils, es troba envoltat pel massís del Garraf, un conjunt muntanyenc de composició calcària i un entramat ecològic molt ben conservat. Aquest conjunt natural que envolta el poble està inclòs en l'àmbit de protecció del Parc del Garraf. En aquest espai protegit hi destaquen les màquies mediterrànies de llentiscle, margalló i aladern, així com boscos i bosquines de pi blanc amb alzines i roures en l'àmbit de les fondalades i les vessants més humides. També hi destaquen els roquissars i les tarteres. Tots aquests hàbitats ocupen l'espai de forma més o menys extensa i majoritàriament homogènia.

La situació del casc urbà de Begues es troba al mig de la fondalada del poljé abans esmentat. Es tracta d'una zona fèrtil, de sòls més profunds i fèrtils que el territori del voltant, ambient més humit, i una diversitat ambiental més important. Una àrea vertebrada per la riera de Begues i tots els seus torrents afluents; cal esmentar que la trama urbana de Begues està establerta al mig de tota una conca de captació de la capçalera d'una riera, amb totes les implicacions hidrològiques i ecològiques que això comporta (probablement un cas únic arreu de la Catalunya mediterrània). L'acció secular de l'home ha anat modificant el medi sobretot en aquells indrets més fèrtils, concentrant la població i els habitatges en aquests ambients, coincidents amb les zones més ombrívoles, frescals i edàficament més potents, a la vora dels espais agrícoles.

Al llarg de la història l'ocupació humana ha anat variant, i el creixement demogràfic ha intensificat l'impacte d'aquesta ocupació en aquests ambients. Diguem-ne que, en allò referent a l'ocupació territorial al municipi de Begues, el major impacte l'ha rebut l'espai més fèrtil del terme. Tota la zona agrícola i forestal de la plana de Begues ha anat minvant d'acord amb el creixement urbanístic al municipi, i això comporta pèrdua de potencial territorial, així com implicacions mediambientals i ecològiques.

Si ens fixem en la documentació històrica, les zones forestals han anat minvant a tota la plana a on s'assenta el casc urbà de Begues, fins quedar arraconades en espais concrets com podria ser la Costeta o l'ermita de Santa Eulàlia. Tot i això, encara es poden esbrinar petits retalls d'aquest antic bosc de la plana, però tancats en algunes zones enjardinades privades. Aquests retalls de bosc queden palesos amb l'acumulació de punts al plànol d'arbres singulars i autòctons del municipi (pins blanc, pinyers, alzines i roures al casc urbà).

Així mateix, l'activitat agrícola al municipi ha estat molt intensa al llarg del temps, fins que des de mitjans dels segle XX ha anat patint un abandonament intens, fins a hores d'ara, que ha esdevingut una activitat minoritària davant de l'ús residencial i de serveis de la zona. Tot i això, les mostres de la interconnexió entre el medi natural i les activitats agropecuàries són in comptables, i constitueixen part del patrimoni més important llegat pels avantpassats beguetans: pedra seca (en murs, barraques, tanques, etc.), arquitectura (masies, corrals, etc.), prats i marges vegetals, usos agrícoles, ramaders i forestals (forns de calç, etc). Mostres d'aquest patrimoni és el que es vol registrar en aquest catàleg del patrimoni de Begues.

En referència amb aquesta part del patrimoni natural a protegir a Begues, s'ha fet un recull d'elements d'interès, relacionats a continuació, i esmentats en un annex d'elements sobre el plànol.

Arbres i arbredes d'interès:

Al llarg dels anys s'ha anat fent recull de tots aquells arbres i arbredes singulars i/o destacats del municipi. Molts d'aquests elements han esdevingut sentinelles del pas del temps al nostre poble, i en la majoria dels casos formen part de les vivències de tots els beguetans. Una bona part dels arbres llistats, hores d'ara han quedat tancats en espais privats o tancats, la qual cosa no fa que hagin de perdre el caràcter de figures del patrimoni comú del poble, i mereixen una protecció especial i un respecte i reconeixement per tothom. El llistat d'arbres és extens, amb més de 200 ítems, alguns abastant arbredes conformades per desenes d'exemplars (plataners de l'avinguda Torres Vilaró, antiga BV-2041; arizòniques del carrer Bosc, pins pinyers de la Parellada, etc.), i d'altres per exemplars aïllats (diferents pins blancs molt destacables en jardins particulars al carrer Pineda, avets a jardins privats com al carrer Camp del Prat, o l'avet de can Romagosa, el roure i el cedre del Colmado, i l'alzina de la plaça Camilo Riu en zona pública). D'altres arbres ja han desaparegut per una mala gestió de les decisions urbanístiques (pi pinyer de la riera al carrer Ferran Muñoz al costat del col·legi Sant Cristòfor). En tot cas, la catalogació d'arbres seria una bona eina de precaució per evitar accions desafortunades, com la tallada de branques en arbres grans (com és el cas dels roures de la rotonda de la variant, a la sortida del centre cívic, per col·locar una marquesina de la línia d'autobusos que podria haver estat col·locada desplaçada pocs metres). Per tot aquest llistat d'arbres destacats es demana no només la catalogació, sinó l'inici dels tràmits per la declaració segons normativa de la Generalitat, com "Arbres o Arbredes d'Interès Local i/o Comarcal". Aquesta tramitació hauria de ser urgent ja per casos flagrants de desprotecció i vulnerabilitat, com és el cas de la Figuera de cal Tal-lara, a l'àrea de planejament urbanístic de l'Escorxador.

Marges vegetals o bardisses d'esbarzers, aranyoners i arços amb arbres esparsos (ametllers, lledoners, pruneres, pomeres...):

Un dels elements característics del paisatge de mitja muntanya a Begues són les àrees de camps de conreu separats per marges vegetals. Els marges vegetals han permès identificar propietats al llarg del temps, així com delimitar usos ramader i agrícoles, així com generar molts d'altres recursos de subsistència per completar les necessitats dels habitants del territori. Ja siguin espàrrecs, fruits, bolets, caça, etc. aquests elements formen part d'un dels elements més valuosos del paisatge i els ecosistemes del Garraf. Com ja s'esmentava a l'inici, la plana de Begues és un ambient molt divers i ric en relació a l'ecosistema que l'envolta. La enorme varietat d'hàbitats generats (prats, conreus, vinyes, bosquets, guarets, bardisses, riberes, murs, etc. conformen un puzzle amb multitud d'ecotons. Els ecotons són les àrees de contacte entre diversos hàbitats a on, no és que es sumin els elements naturals d'una banda i l'altra, sinó que es multiplica la biodiversitat. Aquest ecotons són els que conformen la gran riquesa de flora i fauna de l'interior urbà, ja que s'ha de valorar que la tipologia urbana del poble, majoritàriament cases unifamiliars amb jardins, entre parcel·les no construïdes, o petits parcs naturals o naturalitzats, o trams de riera, es pot dir que formen un gran mosaic d'ecotons plens de vida.

Parlem doncs d'uns marges que configuren una xarxa de gran riquesa ecològica i un patrimoni paisatgístic de brutal transcendència biogeogràfica. No només hem d'apreciar el patrimoni històric, cultural, arquitectònic, agro-silvo-pastoral i biològic dels murs de pedra seca (tractats en un altre apartat d'aquest document), hem de posar en la seva justa alçada aquest altre element biogeogràfic únic, que són els marges vegetals, com a reducte de biodiversitat. Protegint aquests marges vegetals, estem posant en valor un últim reducte d'aquest paisatge més propi de la mitja muntanya catalana que de la zona litoral mediterrània, amb espècies relictas de papallones i d'altres elements faunístics en que el Garraf és custodi (ocells com bitxac, botxins, capsigranys, tallarols, etc.)

A l'annex es presenten alguns plànols a on s'indica la presència d'aquest elements, alguns a l'àmbit més agrari, però d'altres en zona urbana, enjardinada o urbanitzable, i tots susceptibles de ser catalogats i protegits, mantenint els seus elements i valors naturals.

A part dels marges esmentats, també són un element patrimonial d'extrema importància a més pel seu valor cultural, els horts urbans, els prats mediterranis romanents al casc urbà del poble, i alguns erms de gran valor biològic, com les vinyes de cal tallaret.

Les rieres:

Com es parlava més amunt, Begues té una singularitat més dins de Catalunya, i és la seva ubicació just al damunt de la conca de captació de la capçalera de la riera de Begues. Multitud de rieres, rierols i torrents, tots de caràcter mediterrani i temporals, desemboquen al curs principal al mig del casc urbà de Begues. Tots aquests cursos d'aigua, secs la major part de l'any, tenen una funcionalitat ecològica molt important, tot i mancar d'aigua bona part de l'any (excepte en èpoques de pluges i en alguns indrets puntuals a on es formen tolls permanents). Moltes d'aquestes rieres formen clots ombrívols i zones de bosc de ribera molt peculiars i diferencials d'unes a d'altres. Tot i que florísticament han estat molt modificades al seu pas pel casc urbà, substituint vegetació autòctona per diverses espècies de jardí, la funcionalitat de l'ecosistema ripari no s'ha perdut, i fins i tot ha augmentat amb la diversitat nova. Cal afegir la funció com a corredors ecològics urbans, per tal que moltes espècies animals transitin i puguin també dispersar propàguls i llavors vegetals arreu del territori.

Podem fer esment també de la recuperació d'espais defenestrats per la mala planificació hidrològica-urbanística, entestada en canalitzar i formigonar trams de riera; alguns trams, com la riera de can Figueres al seu pas pels carrer d'Ardenya, a on s'havia generat una diversa catifa vegetal, hàbitat d'una de les majors i darreres poblacions de tòtil (gripau molt ben adaptat als ambients mediterranis), convivint entre la riera i els horts confrontants del carrer Jaume Petit (un altre element característic que no s'ha de perdre).

També cal esmentar espais esdevinguts vitals per la fauna, com els erms i els Prats que voregen les rieres urbanes. Es poden esmentar parcel·les com als carrers Saragossa i Dr. Molins 2. O el carrer Camp dels Prats 3, o el Parc de la Riera al Bon Solei i el Parc de Cal Catequero.

A l'annex s'indiquen els diversos valors de les diferents rieres que travessen el poble, sobretot en relació a diversitat de flora d'ambient ripari, unes poques espècies de libèl·lules, papallones, tortugues de rierol (magatzem i depuradora de l'ajuntament) i fins a set espècies d'amfibis

(reineta, tòtil, gripauet, granota verda, gripau, gripau corredor, salamandra), tots vulnerables i protegits.

Basses:

Un element del qual s'ha parlat poc són els tolls i les basses. Zones enclotades a on es pot acumular l'aigua de pluja o fins i tot aflorar aigua freàtica. Aquestes masses d'aigua no han estat valorades mai, tot i complir una funció fonamental per la biologia d'espècies de gran utilitat com els amfibis. Podríem esmentar diferents exemples a tenir en compte: bassa de la Clota, bassa de la pedrera Montau II, clot de can Rigol, o fins i tot, la desapareguda bassa de la depuradora del magatzem de l'ajuntament, amb una riquesa d'espècies d'amfibis molt remarcable, i per una decisió sense contrastar amb tècnics en biodiversitat, va portar a la seva total destrucció i rebliment.

Altres elements d'interès per la conservació al medi urbà:

Finalment s'ha fet un recull d'altres elements susceptibles de ser catalogats en aquest document per tal de deixar constància per tothom i tenir-los en compte de cara a possibles actuacions urbanístiques o patrimonials que els puguin afectar.

-Ermita de Santa Eulàlia: l'àrea que envolta aquest element arquitectònic manté una cobertura vegetal força naturalitzada i amb un gran valor ecològic. A més de la coberta arbòria i arbustiva típica de pineda mediterrània, aquest indret gaudeix d'una interessantíssima comunitat de lepidòpters (papallones) i d'orquídies autòctones. També inclou dos arbres singulars, un pi pinyer i un pi blanc destacats, que es poden identificar fins i tot en fotos antigues de la zona (arxius del CEB).

-Parets del frontó: a l'àrea poliesportiva, tot i ser una zona relativament moderna, les construccions també mantenen curiositats de nou assentament. En aquest cas, des de fa ja més de dotze anys s'ha anat identificant una colònia de ratpenats petit (*Pipistrellus* sp.) que han ocupat diverses esquerdes i forats dels totxos de formigó que conformen el mur del frontó. Tots els ratpenats estan protegits a Catalunya, així com les seves colònies, estiguin o no estiguin instal·lades. Per tant, aquesta colònia de *Pipistrellus* requereix de la seva catalogació per la seva protecció. No cal dir que qualsevol actuació envers aquesta flora i fauna de la que es va parlant, cal prendre mesures per minvar el impacte, precautòries, i fins i tot la implementació de mesures compensatòries en cas de malmetre-les.

-Orquídies en jardins privats: en aquest punt volia fer prèviament un apunt en relació a la pèrdua de biodiversitat i el canvi climàtic, tot plegat davant d'una manca d'interès i de coneixement per part dels propietaris de cases amb jardins, per les petites accions locals pel medi ambient. Una mal entesa gestió climàtica de la llar porta a molta gent a formigonar jardins, per motius molt diversos: no regar gespa, no generar fang quan plou, facilitar neteja...tot això fa que en ambients formigonats no hi pugui viure cap planta ni animal, a part que aquest formigonat a la llarga afavoreix una major despesa en climatització quan se sobreescalfa, o major despesa en aigua, per a temperar el sobreescalfament.

Per una altra banda, molts jardins amb encara poca intervenció urbanitzadora i homogeneïtzadora vegetal, mantenen a les gespes multitud d'espècies de fauna i flora,

destacant alguns jardins amb orquídiades autòctones (camí de cal Míliu Martí 2-4, etc.). Afegit a aquesta diversitat vegetal ressegueix una elevada diversitat de papallones i d'altres insectes, i els seus depredadors.

-Parets i murs de construccions tradicionals habitades: Molts edificis tradicionals han sofert remodelacions i reconstruccions, que els han deixat hermètics per la fauna que habitualment hi vivia. Per sort, encara podem gaudir d'habitatges vius i amables amb la biodiversitat. És el cas de la paret sud del nº 26 del carrer Sant Domènec, cantonada amb carrer Lleida. Es tracta d'un mur viu, amb multitud d'espais, escletxes i forats a on podem trobar una important colònia reproductora de pardals i una altre de ratpenats, així com dragons i sargantanes. Un altre conjunt d'edificis amables amb la biodiversitat es troba al Raval de Sant Martí, amb molts edificis al carrer del Carme o can Martí mateix mantenint espècies de ratpenats, pardals, mallerengues, orenetes i estornells, etc. Un element més que caldria protegir i assegurar són les teulades de teula àrab, pròpies dels ambients mediterranis, i molt permeables a la fauna urbana.

-Mobiliari urbà: un element que ningú s'ha parat a pensar és el mobiliari urbà, més o menys modern o antic, però en molts casos ja insubstituïble per a multitud d'espècies. Parlem del cas dels fanals de l'enllumenat públic, a on des de fa molts anys els pardals aprofiten algun forat per construir els seus nius a dintre. Elements més moderns i amb més capacitat d'estalvi energètic, els leds, però sense espai viable per l'habitació dels ocells, estan essent col·locats en substitució de les bombetes, i molts pardals (sobretot pardal xarrec) estan perdent espai per niar, i com a conseqüència acabaran desapareixent de Begues.

-Ràfecs amb colònies d'ocells: tothom coneix que les orenetes fan els seus nius als ràfecs de les cases. També els falciots necessiten d'aquests espais per construir els seus nius. Totes dues espècies estan protegides per la llei; però no només els individus, també ho estan els seus nius, tant en època de nidificació com a fora d'època, i està penalitzat per la llei destruir les seves colònies de cria. Doncs cal realitzar un inventari de nius i colònies d'aquestes espècies, per tal de completar aquest catàleg i poder assolir la seva protecció i garantir la conservació del patrimoni tant arquitectònic com biològic, moltes vegades indissoluble. Entre d'aquestes colònies cal esmentar tots els ràfecs ocupats per nius d'oreneta cuablanca a tot el carrer de Puigmoltó. També mereix molta atenció la colònia de falciot negre als forats de ventilació dels ràfecs dels dos porxos del Col·legi Bosch, a on cria la major colònia d'aquests ocells protegits i en disminució evident, de tot el poble.

Elements de construcció moderns incompatibles amb la biodiversitat:

Com afegit final cal esmentar el gran augment de construccions amb grans mampares transparents i vidrieres. Aquests elements constitueixen estructures de gran impacte i extremadament letals sobretot pels ocells. A part d'elements que xoquen frontalment amb qualsevol mesura de mitigació del canvi climàtic (elements que generen acumulació de calor que finalment requereix consum per climatització), aquestes vidrieres són unes de les principals causes de mortalitat d'ocells als espais urbans. La pèrdua d'individus acostuma a ser contínua i molt elevada, acabant essent un engolidor de fauna irrecuperable, una pèrdua de patrimoni comú per caprici individual i desinformat. Existeixen mesures correctores i/o compensatòries, però cal reduir aquests elements arquitectònics. Arribats aquí, també tornem

a esmentar el formigonat de parcel·les com a pèrdua de biodiversitat, així com l'excés de piscines, a on es produeixen milers d'ofegaments de fauna que és patrimoni de tots, si més no, animals que són patrimoni per si mateixos.

Als annexes 2, 3 i 4 s'adjunten uns plànols orientatius de la situació dels arbres, bardisses i altres elements d'interès, així com un excel amb els noms dels arbres i les seves coordenades.

Rafael González de Lucas
Biòleg amb nº de col·legiat 22129-c
13 d'abril de 2022

